

MARCIN BIZUKOJC *

Akademia Młodych Uczonych wobec Deklaracji z San Francisco

Dokument zatytułowany w języku angielskim *San Francisco Declaration on Research Assessment, Putting science into the assessment of research*, potocznie określany jako Deklaracja z San Francisco, można uznać za otworenie na płaszczyźnie międzynarodowej dyskusji na temat sposobu oceniania prac naukowych oraz pracy naukowców. Deklaracja ta została przyjęta w dniu 16 grudnia 2012 roku podczas Annual Meeting of the American Society for Cell Biology (ASCB) w San Francisco (Kalifornia, USA). W pierwszym półroczu bieżącego roku stała się ona przedmiotem dyskusji w Polsce, między innymi na forum Polskiej Akademii Nauk.

Jest sprawą oczywistą, że oceny ilościowej pracy naukowca nie da się uniknąć choćby ze względu na zwykłą ocenę pracownika uczelni wyższej czy instytutu naukowego. Przede wszystkim jednak zdobywanie grantów w konkursach ogłaszanych przez instytucje publiczne i prywatne w celu finansowania badań naukowych oraz postępowania awansowe to najważniejsze elementy życia naukowca, w których liczy się tzw. dorobek.

Jako że Deklaracja z San Francisco, ogólnie rzecz biorąc, odnosi się do sposobów oceny pracy naukowej, również dla nas młodych naukowców nie jest bez znaczenia, w jaki sposób i jaką miarą będziemy oceniani w naszej codziennej pracy, w zdobywaniu funduszy, a także podczas ubiegania się o kolejne stopnie i tytuły naukowe. Czujemy się więc jako Akademia Młodych Uczonych zobowiązani do wyrażenia naszej opinii.

Na początku trzeba stwierdzić, że motywem przewodnim tej Deklaracji jest krytyka wskaźnika *Impact Factor* jako sposobu oceny jakości pracy naukowca. W pierwszej części przedstawiony został obecnie stosowany sposób oceniania pracy naukowców. Jego krytykę uważamy za bardzo celną. Zmniejszenie znaczenia *IF* w ocenianiu prac naukowych jest krokiem w dobrą stronę. Należy przede wszystkim przypomnieć, że wprowadzono go jako miarę bibliometryczną, będącą wskazaniem dla bibliotekarzy, które z czasopism warto prenumerować. Wadą *IF* jest to, że porównywalność czasopism z jego użyciem jest sensowna tylko w ramach pojedynczych dyscyplin naukowych. *IF* jest *field-specific*. Zatem porównania między dyscyplinami prowadzą do fałszywych wniosków. Klasycznym przykładem są czasopisma o wysokich *IF* z takich dziedzin jak biologia

* Dr hab. inż. Marcin Bizukojć, prof. PŁ, członek Akademii Młodych Uczonych PAN, Wydział Inżynierii Procesowej i Ochrony Środowiska Politechniki Łódzkiej, marcin.bizukojc@p.lodz.pl

molekularna, genetyka czy chemia oraz te np. z dziedziny inżynierii chemicznej, technologii chemicznej czy nawet biotechnologii przemysłowej i biotechnologii środowiska, które takimi *IF* nie mogą się pochwalić. Jednocześnie w Polsce te dyscypliny często są łączone razem w postępowaniach konkursowych i bywają traktowane jako pokrewne.

Ważną rzeczą jest to, że w Deklaracji z San Francisco padły słowa o sztucznym windowaniu *IF* przez różne czasopisma, jak to już miało miejsce, choćby w przypadku pewnych czasopism brazylijskich. Wielu naukowców, w tym i podpisany pod tym artykułem, spotkało się sugestią edytorów, żeby zacytować coś, co było już opublikowane w czasopiśmie, w którym właśnie akceptują nasz artykuł. Dzieje się to także w czasopismach międzynarodowych wydawanych przez najważniejszych wydawców. Brak przejrzystości danych, na podstawie których wylicza się *IF*, jest również rzeczą, którą należałoby zmienić.

Deklaracja z San Francisco w drugiej części sugeruje działania, które należałoby podjąć, aby polepszyć system oceniania pracy naukowców.

Sugestia 1: większa liczba wskaźników

Pomysł zastosowania większej liczby wskaźników naukometrycznych uważamy za bardzo trafny. Wykorzystanie kilku miar wraz z *IF* do oceny dorobku zarówno przez instytucję zatrudniającą, jak i instytucje fundujące granty badawcze jest dobrym rozwiązaniem. Tutaj oprócz *IF* można wziąć pod uwagę indeks Hirscha, będący wypadkową zarówno produktywności badacza, jak i wpływu jego prac na naukę światową poprzez cytowania. Inne indeksy, jak *Eigen Factor* czy *SCImago*, także niosą istotne informacje co do jakości czasopisma i wyników badań w nich publikowanych. Zdecydowana jawność wszelkich wzorów i algorytmów do obliczeń wszystkich wskaźników powinna być w naszej opinii warunkiem *sine qua non*. Inną istotną sugestią jest położenie nacisku na tzw. *article-level metrics* zamiast na *IF* czasopisma. Często się zdarza, że praca opublikowana przez danego autora w czasopiśmie z niskim *IF* może być częściej cytowana niż praca opublikowana w znacznie „lepszym” (wysoki *IF*) periodyku naukowym. Nie ma w tej sytuacji jednoznacznej odpowiedzi, który artykuł jest lepszy.

Sugestia 2: udział autorów w pracy nad artykułem

Czynnikiem, który znacząco podniósłby jakość oceny pracy pojedynczego naukowca, jest zachęcanie redaktorów czasopism i wydawców do wprowadzenia zasady wpisywania udziałów poszczególnych autorów w danej publikacji, najlepiej w formie opisowej ze względu na możliwość manipulacji wartościami procentowymi. To na pewno byłaby dodatkowa i bardzo istotna miara przy ocenie dorobku badacza, szczególnie ważna w postępowaniach awansowych. Może nawet zniechęciłoby to autorów-figurantów (*guest-author*), którzy dopisywani są w celu „promocji” artykułu w trakcie składania go do poważnego czasopisma tylko po to, żeby łatwiej artykuł „przeszedł”. W naszej opinii

takie działania należy popierać jako „*responsible authorship practices*” równie, a może nawet bardziej stanowczo, niż jest to sformułowane w Deklaracji z San Francisco. Podsumowując, wydawcy powinni zadbać, żeby opis udziałów poszczególnych autorów był obowiązkową częścią każdego artykułu.

Sugestia 3: ocenianie zawartości naukowej zamiast wskaźników

Niektóre sugestie Deklaracji z San Francisco można uznać za co najmniej kontrowersyjne. Choć jest to tylko sugestia, to jednak z niej jasno wynika, że Deklaracja proponuje prawie całkowite ignorowanie *IF* poprzez ogólną rekomendację, którą zacytujmy tu w oryginale:

“Do not use journal-based metrics, such as Journal Impact Factors, as a surrogate measure of the quality of individual research articles, to assess an individual scientist’s contributions, or in hiring, promotion, or funding decisions”.

Oczywiste jest, że kryteria dla uzyskiwania grantów czy zatrudnienia w jednostkach badawczych, szczególnie w odniesieniu do młodych badaczy (*early-stage investigators*), powinny kłaść nacisk na to, że wartość naukowa pracy liczy się zdecydowanie bardziej niż ranga czasopisma czy wskaźniki bibliometryczne jak *IF*.

Jednocześnie kontrowersyjne jest ocenianie zawartości naukowej jako **najważniejszej**, tu to słowo jest bardzo istotne, miary jakości artykułu poprzez różnego rodzaju gremia i instytucje. Głównym powodem jest to, że po pierwsze, artykuł już został zrecenzowany dwu lub nawet kilkakrotnie, zanim się ukazał drukiem. Po drugie, może wystąpić pewien syndrom zazdrości u oceniających: młody naukowiec ma publikację w dobrym czasopiśmie, a ten oceniający nie. Pamiętamy też, że z takimi recenzjami mamy do czynienia na co dzień przy rozprawach habilitacyjnych składających się z cyklu artykułów. Problemem jest tu znalezienie specjalistów do, podkreślmy, obiektywnej i jednoznacznej oceny, bo do ocenienia wartości *IF* (sprawiedliwego czy też nie) nie trzeba być takim ekspertem.

Sugestia 4: Cytowanie literatury pierwotnej

W naszej opinii dość kontrowersyjna jest sugestia cytowania literatury „pierwotnej” zamiast artykułów przeglądowych. Na pierwszy rzut oka wydaje się to być słuszne, ale skrajne trzymanie się takiej sugestii może zmniejszyć sens pisania artykułów przeglądowych, bo nie będą one cytowane. Pamiętać należy, że takie artykuły są bardzo pożyteczne, kiedy się zaczyna nowy obszar badań. Uważamy, że tu należałoby zachować umiar. Cytowanie literatury „pierwotnej” jak najbardziej tak, ale nie powinna to być jedyna opcja. Nie można ignorować artykułów przeglądowych, pokazujących przecież również inny punkt widzenia na dany temat i będących często krytyczną analizą dotychczasowo-

wych osiągnięć w danym temacie badawczym oraz cenną syntezą wskazującą nowe kierunki badań.

Podsumowując powyższe rozważania, rzuca się jednak w oczy zbytnia ogólność i niejasność propozycji zawartych w Deklaracji z San Francisco. Krytyczna ocena obecnego systemu oceniania pracy naukowców jest słuszna, natomiast brakuje tu jednak jasno przedstawionych propozycji zmian. Przede wszystkim brakuje sugestii, jakie nowe wskaźniki znaczenia wartości pracy miałyby być stosowane (*new indicators of significance of impact*). Również nie jest jasne, w jaki sposób miałyby się dokonywać obiektywna ocena wartości stopnia użyteczności prac (*influence on policy and practice*). Jakkolwiek żaden wskaźnik nie jest idealny, uważamy, iż nadal indeks Hirscha pozostaje obecnie jedną z ważniejszych miar pracy naukowca.

W przygotowaniu opinii Akademii Młodych Uczonych na temat *San Francisco Declaration on Research Assessment, Putting science into the assessment of research* brali udział członkowie AMU: dr hab. Michał Zatoń z Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego, dr Witold Szczuciński z Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, prof. Janusz Bujnicki z Międzynarodowego Instytutu Biologii Molekularnej i Komórkowej PAN w Warszawie i Wydziału Biologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, prof. Igor Soszyński z Obserwatorium Astronomicznego Uniwersytetu Warszawskiego, dr hab. Andrzej Dziembowski z Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN w Warszawie, prof. Dariusz Jemielniak z Akademii im. Leona Koźmińskiego oraz dr hab. Michał Wierzchoń z Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Academy of Young Scholars and San Francisco Declaration

In this article the opinion expressed by Academy of Young Scholars of Polish Academy of Sciences about San Francisco Declaration on Research Assessment was presented. Although several doubts about this international document were raised, this declaration is regarded to be an important international document, which is worth being discussed and supported in many aspects.

Key words: impact factor, assessment of reasearch, h-index